

Vždyť rozumný člověk (jako já) si místo pořádné práce jen tak hraje se slovíčky – a přitom už ho nikdo nepošle někam... třeba pro slimáčí nudle. Pochválil jsem si to i v téhle básničce. Je ze života a uzavírá ten kruh z dětství do dětství...

Veliký tůdle

Když jsem býval ještě malý,	Už se mi jít nechce
tak mě kluci posílali	pro kobylí vejce,
pro slimáčí nudle,	pro slimáčí nudle,
pro veliký tůdle,	pro veliký tůdle,
pro cukrový láryfáry,	pro cukrový láryfáry,
pro pastičku na komáry,	pro pastičku na komáry,
pro semtele do lékárny –	pro psí pšouky ze zlata.
ale teď to mají marný!	Pošlu pro ně vnučata

Edgar Wallace čti [edgr volis]

hispanistika věda o jazyce, literatuře a kultuře Španělska

kalambúr slovní hříčka založená na zvukové podobnosti nebo totožnosti významově různých pojmenování, např.: *Bělá se květ / Bělásek vět* (V. Nezval)

nonsens nesmysl

Někdy autoři využívají těchto pomezích žánrů (či literatury věcné) k čistě uměleckým účelům, jen zdánlivě se zaměřují na předání praktických informací – příkladem může být román **JONATHANA SWIFTA** *Gulliverovy cesty* (viz s. 182), psaný jako deník kapitána Lemuela Gullivera („hra“ na to, že je kniha jen dokumentem, začíná v úvodu, kde je uvedena smyšlená předmluva vydavatele a dopis „autora“ – Lemuela Gullivera), nebo „odborné přednášky“ jako součást představení Divadla Jára Cimrmana (viz s. 156).

Funkce literatury

Umělecká literatura má v první řadě funkci **estetickou**.

Může však zároveň čtenáře poučovat, rozvíjet jeho znalosti o světě, tedy mít funkci **vzdělávací** – např. knihy anglického přírodopisce **GERALDA DURRELLA** [džeralda darella] (1925–1995) kromě zajímavých a většinou humorných příběhů přinášejí i mnoho přírodovědných poznatků.

Každé dílo má i funkci **výchovnou** – ovlivňuje naše názory, morálku, popř. představy o dobru a zlu; zřetelně se to projevuje např. v prózách **JAROSLAVA FOGLEARA**.

Literatura rovněž rozvíjí naše vnímání, fantazii, schopnost hlubšího zamyšlení, vidění světa v jiných souvislostech, pomáhá utvářet, formovat naši osobnost – to je funkce **formativní**.

Vrstva kompoziční

Kompozice je způsob, jakým jsou v literárním díle uspořádány a spojeny jednotlivé složky (např. dějové motivy, jazykové prvky), a to z hlediska logiky, času a prostoru. Čím je dílo rozsáhlejší a náročnější, tím mívá složitější kompozici. Můžeme pak sledovat celkovou kompozici díla a kompozici jeho jednotlivých částí. Jednoduchou kompozici mívá anekdota: nejprve je nastíněna jednoduchá situace a poté následuje její překvapivé vyústění (pointa).

Jdou dva lední medvědi po Sahaře a jeden pronese:
„Tady to ale muselo klouzat.“
„Jak to myslíš?“ ptá se ten druhý.
„No, že to tak posypali.“

Velmi jednoduchou kompozici (1. verš: otázka – 2. verš: odpověď) má i následující báseň:

JIRÍ ŽÁČEK

Mosty

K čemu jsou mosty přes řeku?
Aby měl člověk blíž k člověku.

Naproti tomu román nebo epos mívají složitou kompozici o mnoha podvrstvách.

Kompozici značně **ovlivňuje literární druh a žánr**, k němuž dílo přísluší. V lyrických dílech se projevuje tendence k opakování (s obměnami) jednotlivých prvků; příkladem mohou být texty lidových písní. Pro epiku a drama, jejichž základem je děj, je typické postupné rozvíjení výchozího (základního) příběhu (tématu). Některé žánry vyžadují kompozici **těsnou** – motivy na sebe logicky navazují, děj je rozvíjen bez odboček aj. Příkladem může být anekdota, balada, z rozsáhlejších útvarů mívá takovouto kompozici drama. Někdy autor dává přednost volnému rozvíjení představ, „odbíhání“ od tématu, nečekaným vybočením z proudu textu; pak hovoříme o kompozici **volné**.

JIRÍ WEINBERGER

Na plotně

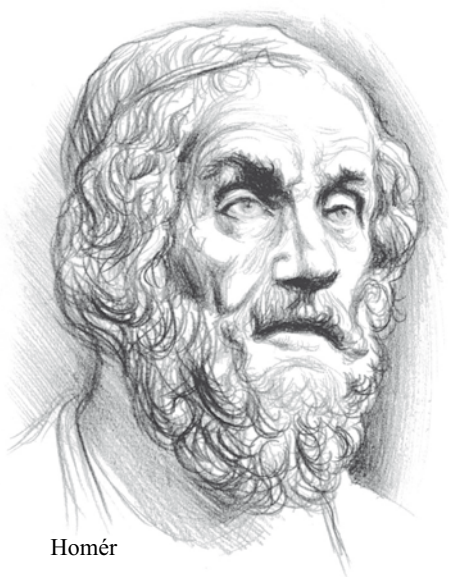
Na plotně
v kastrólu
zapraskal
omastek
A já jsem
dostal vztek
na celý svět

Tak obelstil Sisyfos vládce Háda a ten jej pustil na zem. Sisyfos se ovšem do království Hádova nevrátil. Zůstal ve svém nádherném paláci a vesele hodoval, raduje se, že jediný ze všech smrtelníků dokázal se vrátit z temného království stínů.

Hádes se rozhněval a znovu poslal Thanata pro Sisyfovu duši. Thanatos se objevil v paláci nejchytřejšího ze všech smrtelníků a zastal jej u přebohaté hostiny; uchvátil Sisyfovu duši a ta navždy odletěla do království stínů.

Těžký trest snášá nyní Sisyfos. V záhrobním životě musí pykat za všechnu lstivost, za všechny podvody, které provedl na zemi. Je odsouzen valit na vysokou, příkrou horu ohromný kámen. Sisyfos se namáhá, napíná všechny síly, v krůpějích se z něho řine pot. Vrcholek je stále blíže, ještě trochu úsilí a Sisyfova práce skončí; ale tu se kámen z jeho ruky vysmekne a s hlukem se valí dolů, vzdouvaje oblaka prachu. Sisyfos musí svou práci začít znovu.

Tak věčně valí Sisyfos kámen a nikdy nemůže dosáhnout cíle, vrcholku hory.

Homér

Původní ústně vyprávěné mýty se staly základem dvou eposů připisovaných slepému pěvci **HOMÉROVI** (eposy jsou ale dobou vzniku od sebe vzdáleny desítky let, takže mají různé autory). První z nich – *Ilias* – vznikl asi v 8. stol. před naším letopočtem. Líčí epizodu z obléhání Troje (města v Malé Asii, založeného řeckými kolonisty) evropskými Řeky. Nejdůležitějšími postavami jsou přední bojovníci obou stran, zejména Achilles a Hektor. Achilles poté, co se dostal do sporu s velitelem řeckých vojsk Agamemnonem, opustil řecké vojsko. Protože výpady obránců obléhaného města sílily, oblékl si Achillovu zbroj jeho přítel Patrokles a Trojany zastavil; padl však v boji s trojským hrdinou Hektorem. Achilles, rozlícený smrtí přítele, pak zahnal trojské bojovníky zpět za městské hradby a zabil Hektora.

Ilias

Řekl a ostrý meč si z pochvy vytáhl, jenž mu na dosah po boku visel, meč nesmírně pevný a velký, nachýlen vyrazil vpřed jak ve výši letící orel, který směřuje na pláň a řítí se temnými mraky, aby buď něžné jehně, neb plachého zajíce lapil. Tak tedy vyrazil Hektor a mával broušeným mečem.

LITERATURA PO DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLCE

Od čtyřicátých let 20. století prošel svět řadou proměn: proběhl nejničivější válečný konflikt v dějinách lidstva a po jeho skončení se vytvořily dva soupeřící a nesmiřitelné bloky – na jedné straně USA a země západní Evropy, na straně druhé soustava států závislých na tehdejší Sovětském svazu. Situace se změnila až na konci 80. let, kdy se sovětský blok rozpadl. V tomto období se také zhroutil koloniální systém, vliv evropských velmocí byl oslaben. Ve zvýšené míře dochází k přesunům (migraci) obyvatelstva. Stále výrazněji a tragičtěji do světového dění zasahuje terorismus, ať už vychází z jakékoli ideologie. Obrovské problémy způsobuje moderní společnosti užívání drog. Naopak pozitivní jsou důsledky prudkého rozvoje v oblasti vědy a techniky (např. dobývání kosmu, urychlení komunikace). Ve zvýšené míře se lidé začali zajímat o stav životního prostředí (nejčastěji v rámci hnutí „zelených“). Všechny tyto události, jevy a procesy působily i na umění.

Téma války

Tématem, k němuž se spisovatelé opakovaně vracejí, je **válka** a s ní spojená genocida židovského obyvatelstva a svržení atomových bomb na Hirošimu a Nagasaki. Starší tvůrci vycházeli především z vlastních prožitků, mnohá díla měla takřka dokumentární ráz. S velkým ohlasem se setkalo např. vydání osobních zápisků dospívající dívky skrývající se spolu se svou rodinou před Němci – *Deník Anne Frankové*. Frankovi žili v nizozemském Amsterdamu, a protože byli původem Židé, čekal je transport do koncentračního tábora. S několika cizími lidmi se jim podařilo najít úkryt v zadní části jednoho domu. Deník si Anne psala více než dva roky (12. 6. 1942 – 1. 8. 1944), do doby, než byl jejich úkryt prozrazen. Z koncentračního tábora se s výjimkou Annina otce nikdo nevrátil.

O portrét jednoho z největších válečných zločinců, Rudolfa Hösse (velitele koncentračního tábora v Osvětimi), se pokusil francouzský spisovatel **ROBERT MERLE** [mér] (1908–2004) v díle *Smrt je mým řemeslem*. Vycházel i z Hössových zápisků.

Smrt je mým řemeslem

A dlouhá přehlídka svědků začala. Byl jsem ohromen tím, že jich Poláci předvolali tolik a že si dali práci dopravit sem, pravděpodobně s velkými náklady, všechny ty lidi z nejrůznějších koutů Evropy: jejich přítomnost byla naprosto zbytečná, protože jsem skutečnosti nepopíral. Podle mého názoru to byla jen a jen ztráta peněz a času, a když jsem je viděl takto jednat, nedovedl jsem si představit, že by se mezi Slovany mohla kdy zrodit vůdcovská rasa.

Někteří z těchto svědků vykládali ostatně takové nesmysly, že jsem se nejednou zlostí neudržel. Tak jeden z nich tvrdil, že mě viděl, jak bijí Kapa. Pokusil jsem